

לכבוד שבת קדש – פרשת וארא תשפ"א

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

השם באופן רציני. על הפסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב לב) דורשים חז"ל '...וכשהוא אומר "ונקדשתי", מסור את עצמך וקדש לשמי. יכול ביחיד? תלמוד לומר "בתוך בני ישראל" – המרובים' (ספרא אמור פרק ט, ד). כלומר, על האדם מישראל למסור את עצמו כדי לקדש את שמו של הקב"ה כאשר הוא נמצא בציבור.

מי הוא אותו תודוס שחכמים טורחים לצטט אותו במין קל וחומר מוזר שכזה? לשם כך עלינו לחזור מעט אחורה בגמרא ולמצוא שהקל וחומר שציטטנו הוא הדבר השני שמובא בשמו של תודוס – על כן נאמר **עוד זו דרש תודוס איש רומי**.

וכך אנו מוצאים שתודוס קובע לעצמו התנהגות מאד ייחודית. אמר רבי יוסי: **תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולטין בלילי פסח בדומה לגדיים שהיו נאכלים בקרבן הפסח בבית המקדש, וזאת למרות שנאסר לאכול בשר קדשים מחוץ לתחום המקדש**. על כך שלחו לו חכמים, **'אלמלא תודוס אתה גורנו עליך נדוי, שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוק**.

תודוס פוסק לעצמו ולבני רומי הלכה שעליהם לאכול גדיים מקולטים בלילי פסח בדומה לגדיים שהיו נאכלים בקרבן הפסח בבית המקדש, וזאת למרות שנאסר לאכול בשר קדשים מחוץ לתחום המקדש. על כך שלחו לו חכמים, **'אלמלא תודוס אתה גורנו עליך נדוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוק**. קל לשמוע את ההקבלה לסיפורו של חוני המעגל העושה דברים שדעתם של חכמים אינה נוחה מהם ועל כך אמר שמעון בן שטח **'אלמלא חוני אתה, גורני עליך נדוי. אבל מה אעשה לך, שאתה מתחמא לפני המקום ועושה לך רצונך, כבן שהוא מתחמא על אביו ועושה לו רצונו**, (משנה תענית ג ח). גם תודוס, כמו חוני לפניו, הוא צדיק אחר, עממי, חוץ מערכת, שאיננו משחק לפי כללי המשחק החז"ליים.

הגמרא מבקשת לרדת לעומק דעתם של חכמים השולחים ושואלת מדוע בעצם לא גזרו עליו נידוי, האם מפני שתודוס היה גברא רבה', כלומר אדם גדול, או משום שהיה 'בעל אגרופין'.

המונח 'בעל אגרופין' שונה בספרות חז"ל מהמונח 'בעל אגרוף' או 'בעל זרוע' המציינים אדם שמפחדים ממנו. כך מתיחסים חכמים למושג 'בעל אגרוף': **אבא שאול אומר קורות שיקמה היו ביריחו והיו בעלי אגרוף באין ונוטלין אותן בורוע** (תוספתא מנחות פרק יג הלכה כ). לעומת זאת המונח 'בעל אגרופין' שונה לחלוטין. **אמר רב יהודה אמר רב: ארבע מאות ילדים היו לו לדוד, וכולם בני יפת תואר היו,**

בפרשתנו מתחילה התורה בתיאור מכות מצרים. אותן מכות שנועדו לשמש כ"סדרת חינוך". המכות לא ניתנו רק כדי להעניש אלא כדי ללמד. נתמקד הפעם במכה השניה - מכת צפרדע. וכך מתארת התורה את הגעתה של המכה **וְשָׂרֵץ הָיָא צְפַרְדַּעַיִם וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֲדָר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל מִטְתְּךָ וּבְכִיֹּת עֲבֹדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ: לעומת זאת כאשר משה אומר שיסיר את המכה אומרת התורה **וְסָרוּ הַצְּפַרְדַּעַיִם מִמְּךָ וּמִבְּתֵיךָ וּמִעֲבָדֶיךָ וּמִעַמְּךָ רַק בְּיַאֲר תִּשְׁאָרְנָה:****

בהסרת המכה לא מופיעות הצפרדעים שעלו לתנורים ולמשארות. דבר זה הביא את האלשיך הקדוש לפרש בעקבות חז"ל **ומה שאני אומר ממך ומבתיך, ולא מתנוריך ומשארותיך. שהם, אשר קדשו את ה', לבא תוך התנורים הבורעים באש, בעוד הבצק במשארות, והוצאתים חיים ויצאו לאכול הבצק שבמשארות... כי רק ביאור תשארה חיים, כי שם ישארו אשר קדשו שמי**. (אלשיך על הפסוק)

הדבר תמוה – וכי רק הצפרדעים בתנורים ובמשארות קידשו את שמו של ה'? הרי כל צפרדע שהגיעה כדי לקיים את דבר ה' ולעלות על מצרים בעצם קידשה את הקב"ה. מה מיוחד אם כן ב'בתנוריך ובמשארותיך'? ה'משארת' היא כלי לבצק, שאותו מכניסים אל התנור כדי לבצע את פעולת האפיה. מן הסמיכות בין המשארת לבין התנור ניתן ללמוד שהצפרדעים נכנסו אל התנור דווקא בשעה שהתנור היה חם. הצפרדעים, קפצו אל התנור ללא כל היסוס, ובכך קידשו את ה'. וכך אומר המדרש **אימתי משארת מצויה בתנור? בשעה שהתנור חם... ומה פרע להם הקדוש ברוך הוא? שכל הצפרדעים מתו ואותן שירדו לתנור לא מתו מפני שמסרו עצמן לשרפה** (ילקוט שמעוני תורה פרשת וארא רמז קפב).

השבוע בלימוד הדף השבועי במסכת פסחים, ראינו את המקור למדרש זה על קידוש השם. **עוד זו דרש תודוס איש רומי: מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש - נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהן ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנוריך ובמשארותיך. אימתי משארות מצויות אצל תנור? הוי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם - על אחת כמה וכמה (בבלי פסחים נג):**

לימוד הקל וחומר מן הצפרדעים נראה כהלצה. בקלות יכול היה למצוא דרשות מוכנות המחייבות את קידוש

וכולם מסתפרים קומי ומגדלים בלורית היו, וכולם יושבים בקרוניות של זהב והיו מהלכים בראשי גייסות, והן הן בעלי אגרופים של בית דוד (תלמוד בבלי מסכת קידושין דף עו עמוד ב). או בדוגמה נוספת: **ושומרים אלו שומרי ישראל בעלי אגרופים המכריחים את העם לשמוע דברי תורה** (פסיקתא זוטרותא דברים פרשת שופטים דף כז עמוד ב) נראה אם כן שתודוס הוא איש מיוחד. הוא 'גברא רבא' – אדם גדול, פוסק הלכה וקובע מנהגים לו ולבני הקהילה שלו. מצד שני הוא 'בעל אגרופין' העומד בראש גייסות, כמעט כמו בצבאו של דוד המלך, מנהיג את קהילתו ומכריח אותם לשמוע דברי תורה. על רקע זה מעניין לראות שההלכה היחידה המובאת משמו קשורה לליל הסדר. האם עלינו לעשות את הדברים כמו שהיו במקדש או לא. חז"ל שראו בשימור זכר למקדש דבר חשוב, ודאי לא התנגדו עם עצם הרעיון לאכול גדי מקולס כמו שנהגו בבית המקדש. אלא שלא היו מוכנים לקבל את זה שעושים בדיוק כפי שעשו בבית המקדש.

בנוסף לכך אנו למדים שתודוס היה אדם עשיר היכול לספק צורכי חכמים. וכך יובא בגמרא **רבי יוסי בר אבין אמר: מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה,**

מי הוא אם כן תודוס והיכן התגורר? משמו עולה שהוא בן רומי, דבר שהביא לפירושים שונים המסבירים כי מדובר במשהו שקרה בחו"ל. אלא שכבר הראינו בעבר כי 'רומי' בלשון חז"ל מיוחסת פעמים רבות לישוב רומה שבגליל התחתון. אם אכן נפרש גם כאן שמדובר ברומה – הישוב הנקרא היום 'רומת אל הייב', יפתח לנו צוהר להבנה מחודשת וחדשנית בפירוש הגמרא.

תודוס הוא בן הגליל התחתון, בימים שלפני מרד בר כוכבא. החכם הדובר בענינו הוא רבי יוסי שהיה ה'מרא דאתרא' של ציפורי. תודוס הוא איש עשיר, ואנו יודעים שברומה היו משפחות עשירות כמו משפחת בן גוריון, שאולי תודוס השתייך אליה, שבזכות עושרה יכלה לספק מזון לעניים עד שעניי שיחין היו מערבין ברגליהם כדי לבוא בשבת משיחין לרומה לזכות באותה סעודה שסיפק בני המשפחה העשירה.

ניתן להציע שתודוס הוא 'זבולון' המספק את צורכי 'יששכר' כדי שיוכלו ללמוד תורה. **מטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים היה,** ואולי הדבר נבע מהיות הגליל התחתון חלק מנחלת זבולון.

אותם ימים סוערים, הימים של ערב מרד בר כוכבא, הם ימים שבהם סוגית קידוש ה' עולה במלוא חריפותה. רבי עקיבא הוא זה שמייצג את הגישה הזו בצורה המשמעותית

ביותר 'בכל לבבך – ואפילו נוטל את נפשך'. והנה, רבי עקיבא הוא זה שקובע מה הוא גדי מקולס. גדי מקולס הוא גדי שאת האיברים שלו יש לצלות כאשר הם מחוץ לגוף. לדעת חכמים יש לצלות את הגדי כולו על איבריו. ואולי, בכך יש הבחנה בין אש פנימית לאש חיצונית. חכמים סבורים כי קרבן הפסח נצלה מבפנים, האש בוערת מבפנים ולא צריכה להיות מופגנת כלפי חוץ. לשיטת רבי עקיבא יש להוציא את האיברים, לתלות אותם ליד גוף הקרבן, ולצלות אותם מבחוץ. אש קידוש ה' לשיטת רבי עקיבא הבאה לידי ביטוי בקרבן הפסח שהוא קרבן החירות צריכה להיות מבחוץ, צריך לראות אותה. נראה לי שתודוס נקט בשיטת רבי עקיבא. הוא לוקח גדי מקולס, אותו גדי שנצלה כאשר האש נראית מבחוץ ופורצת החוצה. תודוס רואה בגדי המקולס לא רק המשכיות ורציפות אל העבר של ימי בית המקדש, אלא לימוד פעיל לדורו, כיצד צריך לנהוג.

במרחב הגליל התחתון רווחה הדיעה באותם הימים, כי יש לעשות את הדברים כמו שהיו במקדש. כך רבי חלפתא ורבי חנינא בן תרדיון העושים מעשים שעליהם אמרו חכמים שנהגו כך רק בשער המזרח. **וכשבא דבר אצל**

חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא בשער המזרח

הדרשה של תודוס מעלה קל וחומר אותו למדו חנניה מישאל ועזריה שמסרו את עצמם להריגה כדי שלא להשתחוות לפסלו של נבוכדנצר מלך בבל. בפסוק בספר דניאל מובאת הבחנה בין השתחוויה לפסל עבודה זרה והשתחוויה לפסלו של נבוכדנצר. השתחוויה לפסל שהוא אנדרטה בלשון חז"ל, איננו ענין של עבודה זרה, אלא ענין של גאווה וכבוד לאומי. וחנניה מישאל ועזריה למדו מהצפדעים של מצרים, שקידוש ה' – אי השתחוויה לפסל המלך, אי וויתור על הכבוד הלאומי, הוא על ידי קפיצה לאש. ומי שקופץ לאש, הוא זה שזוכה להישאר ביאור. הוא זה שיחזור ויתחבר אל המים, ואין מים אלא תורה.

לא פלא הוא, אם כן, שדווקא ברומה אנו מוצאים מחילות מסתור מימי מרד בר כוכבא. המרד שכל ענינו גאווה לאומית, חירות ריבונות ועצמאות. רומה, אולי עירו של תודוס, שותפה ופעילה בהכנה לאירועי הלחימה אל מול הרומאים. קופצת אל האש. קידוש ה' בקפיצה אל האש, תוך אי וויתור על הכבוד הלאומי. תודוס, הוא בעל האגרופים המנהיג את גייסות דוד המלך – מלך המשיח, הלא הוא בר כוכבא בשיטת רבי עקיבא.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>